

RAPPORT
MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNING (MKB)
DETALJPLAN FÖR DEL AV RIKSGRÄNSEN 1:8

UPPDRAG 309782, Detaljplan för del av Riksgränsen 1:8

Titel på rapport: Miljökonsekvensbeskrivning

Status: Rapport

Datum: 2023-02-22

MEDVERKANDE

Beställare: Industrisamhället Vägrenen AB

Kontaktperson: Bo Tjällden

Konsult: Johanna Smedberg, Tyréns

Uppdragsansvarig: Katarina Zickerman, Tyréns

Kvalitetsgranskare: Pethra Fredriksson, Tyréns

REVIDERINGAR

Revideringsdatum 2023-02-22

Version: 1.0

Initialer: KZ

Uppdragsansvarig:

Datum: ÅR-MÅN-DAG

Handlingen granskad av:

Datum: ÅR-MÅN-DAG

SAMMANFATTNING

Kiruna kommun tar fram en ny detaljplan för del av fastigheten Riksgränsen 1:8, belägen i Riksgränsen i anslutning till den norska gränsen. Området ligger norr om väg E10 och mitt emot planområdet (på södra sidan vägen) finns Björnfjell tullstation. Planområdet omges i norr, öster och väster av kalvfjäll med videsnår. Kommunen har, efter samråd med länsstyrelsen, beslutat att ett genomförande av detaljplanen kan antas medföra en betydande påverkan på riksintressen för kulturmiljövården och att en MKB därför ska upprättas. Denna MKB har därför tagits fram för att bedöma de betydande miljöeffekter som planen antas kunna medföra samt åtgärder som planeras för att förebygga dessa.

Området utgörs idag av en asfalterad parkeringsyta, körbana med anslutning från E10 och naturmark. Parkeringen har tidigare nyttjats som helikopterplatta och som uppställningsplats för bland annat lastbilar. Ytan har ingen tydlig användning idag. Detaljplanen syftar till att möjliggöra för detaljhandel, besöksanläggning för turism, konferens och personalbostäder. Inga nya väganlutningar planeras till planområdet.

Riksintresset präglas främst av Malmbanan och de lämningar som arbetet med denna bana gett upphov till. Järnvägsmiljö längs med Ofotenbanan är en viktig miljö för länets industri- och teknikhistoria och landets första, längre elektrifierade bana. Inga kulturlämningar påverkas fysiskt av ett genomförande av detaljplanen varför det största värdet ur ett riksintresseperspektiv bedöms ligga i den omgivande landskapsbilden. En storslagen karg fjällnatur där Sverige och Norge möts.

HUVUDSAKLIGA MILJÖKONSEKVENSER

Detaljplanens genomförande innebär att en hårdgjord parkeringsyta som anses ianspråktagen i hög utsträckning kan bebyggas och inrymma funktioner för bland annat handel. Påverkan till följd av detta bedöms bli liten eller mycket liten då kulturmiljöns värden på den aktuella platsen bedöms låga till måttliga då de inte är präglande för utpekandet av riksintresset. Det största värdet ur ett riksintresseperspektiv ligger i det omgivande landskapet och genom en varsam utformning kan påverkan på landskapsbilden minimeras och risk för skada på riksintresset kulturmiljö undvikas. Planområdets storlek i förhållande till landskapet bedöms också utgöra grund för att påverkan är begränsad. De åtgärder som föreslås som skadeförebyggande bedöms tillräckliga för att säkerställa att riksintressets värden inte skadas på sådant sätt att läsbarheten av den historiska miljön försämras. Förändringen bedöms därmed inte innebära risk för påtaglig skada.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING.....	5
1.1	BAKGRUND OCH SYFTE	5
2	PLANPROCESS OCH MILJÖBEDÖMNING	5
2.1	METOD OCH BEDÖMNING AV KONSEKVENSER.....	5
3	AVGRÄNSNINGAR.....	6
3.1	GEOGRAFISK AVGRÄNSNING	6
3.2	INNEHÅLLSMÄSSIG AVGRÄNSNING	7
3.3	AVGRÄNSNING I TID	7
4	MÅL OCH KRAV	7
4.1	MILJÖMÅL	7
5	PLANFÖRSLAG.....	8
5.1	PLANOMRÅDET OCH SYFTE MED PLANEN	8
5.2	BEBYGGELSESTRUKTUR.....	9
5.3	NATURMILJÖ.....	10
5.4	TRAFIKSTRUKTUR.....	10
6	ALTERNATIV	10
6.1	NOLLALTERNATIVET	10
6.2	ALTERNATIV LOKALISERING	10
6.3	ALTERNATIV UTFORMNING OCH OMFATTNING.....	11
7	ÖVERGRIPANDE FÖRUTSÄTTNINGAR	11
7.1	KOMMUNAL PLANERING	11
7.1.1	ÖVERSIKTSPLAN/FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN	11
7.2	RIKSINTRESSEN	12
8	OMRÅDESSPECIFIKA FÖRUTSÄTTNINGAR OCH KONSEKVENSER	12
8.1	KULTURMILJÖ.....	12
8.1.1	FÖRUTSÄTTNINGAR	12
8.1.2	KONSEKVENSER AV NOLLALTERNATIVET	13
8.1.3	SKADEFÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER.....	13
8.1.4	EFFEKTER OCH KONSEKVENSER	14
9	SAMLAD BEDÖMNING.....	15
9.1	SAMMANFATTANDE MILJÖKONSEKVENSER	15
9.2	AVSTÄMNING MOT MILJÖMÅL.....	15

1 INLEDNING

Enligt 6 kap. miljöbalken ska de planer eller program som antas medföra en betydande miljöpåverkan omfattas av en strategisk miljöbedömning med miljökonsekvensbeskrivning (MKB). Kiruna kommun har, efter samråd med länsstyrelsen, beslutat att ett genomförande av *detaljplan för del av Riksgränsen 1:8* kan antas medföra en betydande påverkan på riksintressen för kulturmiljövården och att en MKB därför ska upprättas. Denna MKB har därför tagits fram för att bedöma de betydande miljöeffekter som planen antas kunna medföra samt åtgärder som planeras för att förebygga dessa.

1.1 BAKGRUND OCH SYFTE

Syftet med miljöbedömningen är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas. Miljökonsekvensbeskrivningen ska identifiera, beskriva och ge en samlad bedömning av planens inverkan på miljön. Fokus ligger på de delar av planförslaget som har bedömts medföra betydande miljöpåverkan. I detta fall riksintresset för kulturmiljö.

2 PLANPROCESS OCH MILJÖBEDÖMNING

Kommunen ska i varje enskilt fall avgöra om genomförandet av en detaljplan kan antas medföra en betydande miljöpåverkan genom en undersökning. Undersökningen ska utgå från de kriterier som finns i miljöbedömningsförordningen och är en första avgränsning av de miljöfaktorer som kan komma att påverkas. När undersökningen är genomförd ska kommunen eller myndigheten ta ett särskilt beslut som redovisar identifierade omständigheter. Beslutet ska tillgängliggöras för allmänheten, men kan inte överklagas särskilt.

Om betydande miljöpåverkan kan antas uppstå ska de omständigheter som talar för detta utredas i en MKB (miljökonsekvensbeskrivning). Det som framkommer i MKB ska integreras i planarbetet och handlingen ska samrådats i samband med planprocessen.

Under detaljplaneprocessen har länsstyrelsen olika roller. Vid kommunens arbete med miljöbedömningar har länsstyrelsen endast en vägledande roll. Kommunen ska samråda med länsstyrelsen dels vid undersökningen av om genomförandet av detaljplanen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan, dels vid avgränsningen av miljökonsekvensbeskrivningen. Samrådet som görs vid undersökningen kallas undersökningssamråd och det som görs inför framtagandet av miljökonsekvensbeskrivningen kallas avgränsningssamråd.

Om kommunen genomför en strategisk miljöbedömning medför det krav på planbeskrivningens innehåll. Planbeskrivningen ska då bland annat ha det innehåll som motsvarar kraven på en miljökonsekvensbeskrivning.

2.1 METOD OCH BEDÖMNING AV KONSEKVENSER

Processen med framtagandet av miljökonsekvensbeskrivningen ger möjlighet till en ökad insyn för allmänhet och organisationer och kan därmed bidra till ett breddat kunskapsunderlag.

Miljöbalken reglerar vad miljökonsekvensbeskrivningen ska innehålla och att innehållet ska anpassas utifrån vad som är en rimlig omfattning och detaljeringsnivå i förhållande till åtgärden. För att bedöma vilka miljökonsekvenser som förväntas kunna uppstå jämförs planförslaget med en situation utan att planen genomförs, ett så kallat nollalternativ. En eller flera alternativa lokaliseringar, utifrån de förutsättningar som identifierats i miljökonsekvensbeskrivningen, kan också prövas inom ramen för detaljplanen. Normalt är alternativa utformningar och inarbetande av skadeförebyggande åtgärder i detaljplanen dock det som görs och kommer också vara fokus i denna miljökonsekvensbeskrivning.

Miljöeffekter till följd av exploateringen bedöms utifrån planens inverkan på intressets miljövärde enligt tabell 1 nedan. Begreppet miljöeffekter är definierat i miljöbalken. Enligt denna definition kan miljöeffekter vara direkta eller indirekta effekter. De kan vara positiva eller negativa för miljön. Effekterna kan vara tillfälliga eller bestående, kumulativa eller inte kumulativa och kan uppstå på kort, medellång eller lång sikt.

Tabell 1. Miljöbedömningen utgår från intressets värde och ingreppets omfattning.

Intressets värde	Grad av konsekvens/ingreppets omfattning			
	Stor negativ konsekvens	Måttlig negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	Positiv konsekvens
Stort miljövärde	Stor negativ konsekvens	Stor negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	Positiv konsekvens
Måttligt miljövärde	Stor negativ konsekvens	Måttlig negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	
Lågt miljövärde	Måttlig negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	

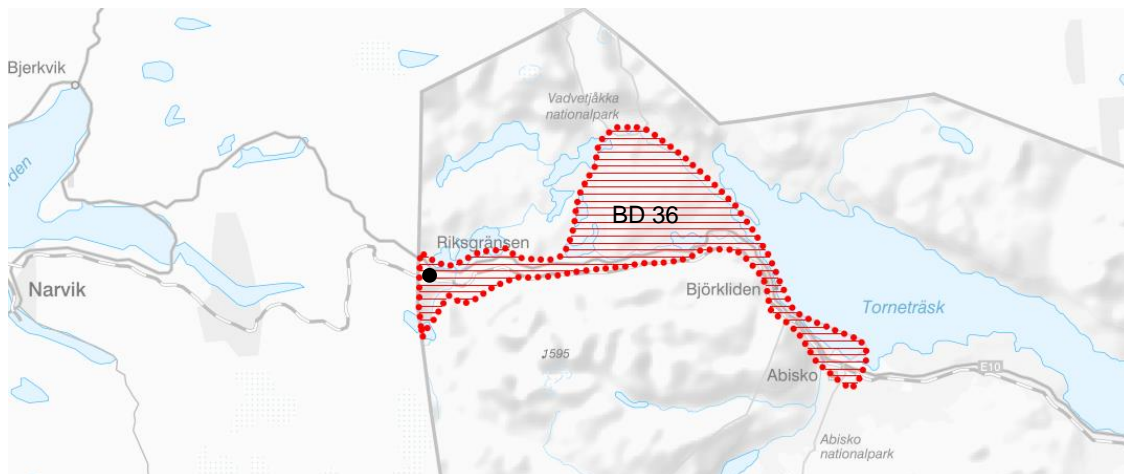
3 AVGRÄNSNINGAR

Innan en strategisk miljöbedömning tas fram ska kommunen först samråda omfattningen av och detaljeringsgraden i miljökonsekvensbeskrivningen genom ett så kallat avgränsningssamråd. Avgränsningssamråd sker med kommuner, länsstyrelser och andra som på grund av sitt särskilda miljöansvar kan antas bli berörda av detaljplanen.

Nedan beskrivs miljökonsekvensbeskrivningens geografiska, innehållsmässiga och tidsmässiga avgränsning.

3.1 GEOGRAFISK AVGRÄNSNING

Den geografiska avgränsningen baseras i grunden på gränsen för detaljplanen. Influensområdet för miljökonsekvenser kan dock vara större än planområdet och en bedömning behöver göras i det enskilda fallet. Då de utpekade värdena som är av riksintresse för kulturmiljön, till stor del har betydelse i ett sammanhang bedöms de områden som därför kan komma att påverkas till följd av exploateringen vara hela det utpekade riksintresseområdet.

Figur 1. Riksintressets utbredning. Torneträskområdet- Ofotenbanan (BD 36) inom röd skrafferad yta. Planområdets läge ungefärligt markerad med svart cirkel.

3.2 INNEHÅLLSMÄSSIG AVGRÄNSNING

Baserat på detaljplanens omfattning och platsens förutsättningar är de miljöaspekter som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan och som kommunen därför bedömer är väsentliga att fokusera på i MKB följande:

- Riksintresse kulturmiljö

Riksintresseområdet Ofotenbanan handlar om järnvägsbygget genom obanat land kring förra sekelskiftet. Som uttryck för riksintresset finns järnvägen, materialvägen, järnvägsanknutna lämningar och bebyggelse. Det utsatta läget i landskapet med sin storslaget karga natur på fjället där Sverige och Norge möts, ses också som ett uttryck för riksintresset varför de värden som potentiellt kan skadas är mycket större än faktiska byggnadsverk.

En utredning av kulturmiljön och de uttryck och värden som riksintresset representerar ska därför ligga till grund för att bedöma påverkan till följd av den planerade exploateringen. Därtill ska MKB presentera åtgärder i form av förslag på anpassning (volym, höjd, form, färg) som kan bidra till att minimera påverkan.

3.3 AVGRÄNSNING I TID

Tidsmässigt har avgränsningen gjorts utifrån detaljplanens förväntade genomförandetid från det att planen vunnit laga kraft. Inom denna tidsperiod förväntas de flesta konsekvenser uppstå. I den aktuella miljökonsekvensbeskrivningen är tidsperspektivet år 2027.

4 MÅL OCH KRAV

4.1 MILJÖMÅL

Syftet med de miljöpolitiska målen (prop. 2004/05:150), totalt 16 stycken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta. Detta ska ske utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

Länsstyrelsen har uppdraget att samordna det regionala arbetet för att uppnå de svenska miljömålen. Arbetet sker i samarbete med kommuner, näringsliv, frivilliga

organisationer och andra aktörer för att miljömålen ska få genomslag i länet och miljön ska bli bättre. Länsstyrelsen följer också upp hur miljöarbetet går. Aktuellt läge går att läsa på miljömålsportalen (www.miljomal.nu).

Länsstyrelsen i Norrbottens län har konstaterat att inget av miljömålen uppnås till 2020 och ett åtgärdsprogram för att nå regionala miljö-, klimat- och energimål, fastställdes under 2018.

Nedan redovisas planens inverkan på nationella miljömål.

Miljömål	Planens inverkan
1 Begränsad klimatpåverkan	±
2 Frisk luft	±
3 Bara naturlig försurning	x
4 Giftfri miljö	x
5 Skyddande ozonskikt	x
6 Säker strålmiljö	x
7 Ingen övergödning	x
8 Levande sjöar och vattendrag	±
9 Grundvatten av god kvalitet	x
10 Hav i balans samt levande kust och skärgård	x
11 Myllrande våtmarker	x
12 Levande skogar	x
13 Ett rikt odlingslandskap	x
14 Storslagen fjällmiljö	±
15 God bebyggd miljö	±
16 Ett rikt växt- och djurliv	±

Förklaringar

+ positiv påverkan

- negativ påverkan

± obetydlig positiv eller negativ påverkan

++ mycket positiv påverka

-- mycket negativ påverkan

x ingen påverkan

I avsnitt 9.2 *Avstämning mot miljömål* behandlas de miljömål som ett genomförande av detaljplanen, enligt tabellen ovan, kan komma att påverka på ett positivt eller negativt sätt.

5 PLANFÖRSLAG

5.1 PLANOMRÅDET OCH SYFTE MED PLANEN

Planområdet, om cirka 2 hektar, är beläget i utkanten av byn Riksgränsen i nära anslutning till den norska gränsen. Direkt söder om planområdet passerar E10 och Björnfjell tullstation finns på andra sidan E10 från planområdet. Planområdet omges i norr, öster och väster av kalfjäll med videsnår.

Detaljplanen syftar till att möjliggöra för detaljhandel, besöksanläggning för turism, konferens och personalbostäder. Området planeras omfatta en total yta om cirka 20 000 m².

Planområdet med Bjørnfjell i bakgrunden. Vy från infarten från E10. (Foto: Tyréns Sverige AB)

5.2 BEBYGGELSESTRUKTUR

Planområdet utgörs av en parkeringsyta och körbana med anslutning från E10. Bjørnfjell tullstation består av en huvudbyggnad om cirka 400 m², en garagebyggnad på cirka 200 m² samt en mindre förrådsbyggnad. Byggnaderna är mörka träbyggnader i en våning men med varierande höjd och takutformning. Uppskattad högsta nockhöjd för byggnaderna är cirka 7-8 meter.

Bjørnfjäll tullstation sett från planområdet. (Foto: Tyréns Sverige AB)

Utspridda i landskapet, sydväst om planområdet finns flertalet mindre stugor (norska och svenska fritidshus/hytter). Cirka 500 meter söder om tullstationen passerar järnvägen vars skyddsvall skymtar från E10 i höjd med planområdet.

Bebyggelsen som utgör Riksgränsen är belägna på ett sådant avstånd (cirka 800 meter) från planområdet att det avskärmas av fjällnatur. Denna bebyggelse i Riksgränsen skiftar men har i huvudsak en återhållsam och dov färgsättning i främst bruna, gråa och faluröda kulörer.

5.3 NATURMILJÖ

Naturmiljön inom fastigheten Riksgränsen 1:8 är påverkad av väg E10 och parkeringsytan med anslutningsväg vilket inneburit en viss hydrologisk påverkan på vatten- och strandmiljöer i närområdet. Någon naturvärdesinventering har inte genomförts varför en säker naturmiljöbedömning inte kan göras. En översiktlig bedömning av naturmiljön har dock genomförts av biolog. Enligt bedömningen kan förekomsten av visst till påtagligt naturvärde av ordinär fjällkaraktär inom fastigheten inte uteslutas. Det är framförallt tjärnen, belägen i fastighetens östra del, som bidrar med värden i landskapet och kan utgöra livsmiljö och födosöksområde för många arter.

5.4 TRAFIKSTRUKTUR

Den statliga vägen E10 passerar genom fastigheten och har genom vägrätt nyttjanderätt för sin anläggning med avrinning och slänter. Till anläggningen hör också en parkeringsficka för kontrollverksamhet (tull). Resterande del av fastigheten är naturmark, berg i dagen och en mindre vattensamling (tjärn). Söder om fastigheten finns Björnfjells tullstation och i väster angränsas fastigheten till Norge. E10 i anslutning till planområdet och tullstationen är väl upplyst och även skyltning är relativt omfattande.

6 ALTERNATIV

6.1 NOLLALTERNATIVET

Miljökonsekvensbeskrivningen ska innehålla uppgifter om miljöförhållanden och miljöns sannolika utveckling om detaljplanen inte genomförs. Detta är ett så kallat nollalternativ. I det aktuella fallet är marken inom planområdet eller dess närhet inte detaljplanlagd, vilket i andra fall skulle vara den tydligaste beskrivningen av hur planområdet kan komma att utvecklas om det aktuella projektet inte genomförs. Då ingen detaljplan reglerar markanvändningen i området bedöms nollalternativet innebära att marken även fortsättningsvis utgörs av en asfalterad parkeringsyta, samt omgivande naturmark. Ytan har nyttjats för helikopterplatta, parkering och uppställning av fordon men är idag avspärrad med en vägbom för att förhindra uppställning då det tidigare medfört problem med nedskräpning. Enligt kommunens översiktliga planer finns utpekanden om att en helikopterlandningsplats kan vara lämpligt inom planområdet.

Nollalternativet innebär således att kommunen kan följa intentionerna i översiktsplanerna och möjliggöra landningsplats för helikopter. Vidare innebär nollalternativet att konkurrensen mellan byarna inom Torneträskbygden inte försvåras. Nollalternativet begränsar utvecklingen för handel och turism men innebär inte att en utveckling av områdets serviceutbud omöjliggörs.

6.2 ALTERNATIV LOKALISERING

Enligt kommunens översiktsplan (*Översiktsplan 2018*) ska nyetablering av service och handel inom Torneträskbygden i första hand lokaliseras till Abisko. En alternativ lokalisering för den aktuella exploateringen skulle med andra ord vara lämpligt att förlägga där istället för på den föreslagna platsen. Planförslaget innebär möjlighet att etablera handel, vilket innebär ett avsteg mot inriktningen i översiktsplaneringen att nyetablering av handel och service i första hand ska lokaliseras till Abisko. Även om Abisko anges som huvudsaklig serviceort så finns möjlighet att pröva etableringar även på andra ställen inom kommunen. Planförslaget kan ge ett tillskott av service i Riksgränsens närområde vilket kan vara till nytta både för lokalsamhället och för besöksnäringen i området. Planförslaget möjliggör för besöksanläggningar för turism,

vilket är i linje med det övergripande målet för Riksgränsen-Katterjåkk i den fördjupade översiktsplanen för Torneträskområdet.

En mer central lokalisering i Riksgränsen, i direkt anslutning till befintlig handel och annan verksamhet skulle också innebära fördelar jämfört med planområdet. Dels skulle detta underlätta tillgängligheten till området, främst för oskyddade trafikanter och skotertrafik, dels skulle inverkan på miljön lokalt samt E10 minimeras och eventuella intressekonflikter med tullstationen begränsas. Det finns detaljplanelagd mark för bland annat handel och hotell inom stora delar av Riksgränsen varför det skulle kunna vara möjligt att utifrån befintliga förutsättningar, och beroende på etableringens storlek och behov, kunna anlägga nya verksamheter inom denna bransch här. De exakta förutsättningarna har inte studerats ytterligare. Föreslaget planområde ligger i anslutning till befintlig bebyggelse i form av tullstationen och i närheten av övrig bebyggelse i Riksgränsen. Den valda lokaliseringen ligger i anslutning till befintlig infrastruktur vilket minskar behovet av att etablera ny infrastruktur. Samtidigt är platsen ianspråktagen sedan tidigare i och med den parkering som finns där i dagsläget.

Handelsetableringen som föreslås i planförslaget har inte genomgått någon lokaliseringsprövning. Exploatören har utgått från markägaraspekter och därmed från mark som exploatören själv äger vilket begränsar möjliga lokaliseringar. Eventuella markförhandlingar i Riksgränsen med omnejd som exploatören genomfört innan det att arbetet med detaljplanen påbörjades anses inte nödvändiga att studera. Någon alternativ lokalisering än den aktuella har därför aldrig varit aktuellt att utreda.

6.3 ALTERNATIV UTFORMNING OCH OMFATTNING

Någon alternativ utformning och omfattning har inte utretts.

7 ÖVERGRIPANDE FÖRUTSÄTTNINGAR

7.1 KOMMUNAL PLANERING

7.1.1 ÖVERSIKTSPLAN/FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN

I gällande översiktsplan för Kiruna kommun (*Översiktsplan 2018, 2018-12-11*) pekas hela Riksgränsen ut för anläggningsturism. I och runt Riksgränsen finns mycket goda förutsättningar för skidåkning, fjällvandring och övrig upplevelseturism vilket bidrar till stora utvecklingsmöjligheter. Trycket för etableringar i området är stort och bedöms kunna leda till ökad attraktivitet. Nya exploateringar bör ske i anslutning till den befintliga bebyggelsen och med stor hänsyn till omgivningens höga kultur- och naturvärden samt till rennäringens behov. Ny start- och landningsplats för helikopter kan prövas vid tullen i Riksgränsen.

I den fördjupade översiktsplanen (FÖP) från 2014 (*Fördjupad översiktsplan för Torneträskområdet, januari 2014*) pekas hela Riksgränsen ut för anläggningsturism [Y1] och de övergripande målen är att prioritera skid- och vildmarksturism. Fortsatta möjligheter ges även för rennäringen samtidigt som en viss utveckling av lokal service bör ske. Aktuellt planområde ligger strax norr om plangränsen för utvecklingsområde Riksgränsen och pekas inte ut för någon särskild markanvändning. För Riksgränsen finns även en karta i FÖP som redovisar förändringsområden där vissa förslagna förändringar beskrivs. I denna karta finns en symbol för helikopterplats inom aktuellt planområde.

7.2 RIKSINTRESSEN

Riksintressen gäller geografiska områden som har pekats ut därför att de innehåller nationellt viktiga värden och kvaliteter. Områden kan vara av riksintresse för både bevarande och exploatering men också för yrkesfiske och rennäringen. Riksintressen regleras i 3 och 4 kap. i miljöbalken. För de riksintressen som är utpekade enligt 3 kap. finns 12 olika myndigheter som ansvarar för dem medan riksintressen enligt 4 kap. omfattar stora områden med natur- och kulturvärden som bedöms särskilt viktiga för friluftslivet. Dessa är generellt mer grovt angivna än de som specificeras i det 3 kap.

Det aktuella planområdet omfattas av riksintresse för friluftsliv (*Norrbottnens fjällområde*), rörligt friluftsliv (*Torneträsk-Paittasjärvi*), naturvård (*Torneträsk*), kulturmiljövård (*Ofotenbanan*), totalförsvaret (*MSA-område för Abisko flygplats*) samt rennäringen. Planområdet gränsar till riksintresse för kommunikation (*E10*).

8 OMRÅDESSPECIFIKA FÖRUTSÄTTNINGAR OCH KONSEKVENSER

8.1 KULTURMILJÖ

En kulturmiljöanalys har tagits fram (*PM Kulturmiljö – Detaljplan för Riksgränsen 1:8, Tyréns 2021-09-16, rev. 2023-02-14*) som beskriver vad som utgör kulturmiljövärden på den specifika platsen, hur en exploatering kan påverka dessa och vilken hänsyn och åtgärder som bör tas för att minimera påverkan. Kulturmiljöanalysen biläggs denna miljökonsekvensbeskrivning som Bilaga 1.

8.1.1 FÖRUTSÄTTNINGAR

Riksintresset präglas främst av Malmbanan och de lämningar som arbetet med denna bana gett upphov till. Inom området finns materialvägen, stationsbyggnader, grunder och kyrkogård efter anläggarsamhället vid Tornehamn och Katterjåkk, några äldre hus, grunder efter lokstall, hus, hotell och pumpstation vid bland annat Riksgränsen och ingenjörsmäss i Björkliden. Många andra aktiviteter i området har också avsatt spår som gruvbrytning och kraftverksbyggande. Turismen i området utvecklades tidigt och samtidigt startade även den naturvetenskapliga forskningen i området.

Järnvägsmiljö längs med Ofotenbanan är en viktig miljö för länets industri- och teknikhistoria och landets första, längre elektrifierade bana. Ofotenbanan medförde att gruvnäringen fick ett uppsving och turismen kunde utvecklas i området. Malmbanan och de lämningar (stationsbyggnader, materiellväg, grunder och kyrkogård, grunder efter lokstall, hus, hotell och pumpstation) som finns är värden som ligger till grund för utpekandet av riksintresseområdet.

Förutom riksintresset ingår Torneträskområdet i det av länsstyrelsen i Norrbotten framtagna *Norrbottnens Kulturmiljöprogram 2010-2020* som en del av värdefulla kulturmiljöer i Norrbotten utifrån en norrbottnisk kulturmiljöprofil. Profilen beskriver det som är karaktäristiskt för Norrbotten med historiska spår och sammanhang som kan avläsas i landskapet och bebyggelsen. För Torneträskbygden är det värdena och motiven som uttrycker riksintresset som beskrivs som karaktäristiskt.

Betydelsefullt för analysen av kulturmiljön är landskapet. Enligt den europeiska landskapskonventionen är landskap ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller

mänskliga faktorer. Historien kan läsas i landskapet genom de mer eller mindre synliga spåren av det förflutna som finns överallt omkring oss.

8.1.2 KONSEKVENSER AV NOLLALTERNATIVET

Nollalternativet innebär att befintliga förhållanden som dagsläget fortsätter att gälla. Marken utgörs fortsättningsvis av en öppen, hårdgjord yta ianspråktagen för parkering och är fortsatt påverkad av närheten till E10 och tullstationen.

Ingen formell byggrätt finns vilket jämfört med planförslaget innebär att ingen risk för att siktlinjer bryts finns eller att den visuella kontakten med landskapet försämras. Möjligheten att anlägga landningsplats för helikopter som platsen pekats ut för i kommunens översiktsplan medför risk för störningar i form av buller och snöyra vid start och landning.

Nollalternativet bedöms inte bidra till att förstärka de kulturvärden som är viktiga för platsen. Den mänskliga påverkan är tydlig genom att marknivåer har fyllts ut och marken asfalterats. Som uppställning för fordon eller som helikopterplatta bedöms inte heller värden som är präglade för riksintresset förstärkas. Nollalternativet bedöms innebära liten negativ konsekvens för kulturmiljöns värden.

8.1.3 SKADEFÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER

Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet i bedömningen om påtaglig skada på riksintresset kommer att ske eller inte. Påtaglig skada kan uppstå om:

- en åtgärd mer än obetydligt skadar något eller några av de värden som utgör grunden för riksintresset
- den negativa inverkan blir så stor att området i något avseende förlorar sitt värde som riksintresse.

Avgörande för bedömningen av om en förändring kan innebära påtaglig skada eller inte är i hur hög grad platsen fortsatt karaktäriseras av eller har förutsättningar att återspegla det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som varit präglade.

Riksintresset tar sitt uttryck främst genom landskapsbilden som den totala upplevelsen av intressets ingående värden i den karga fjällmiljön skapar. Med hänsyn till detta bedöms den viktigaste aspekten för att minimera negativ påverkan på riksintresset därför vara skadeförebyggande åtgärder som behandlar upplevelsen av den tänkta bebyggelsen. Platsen är *särskild* för att den utgörs av storslagen fjällmiljö men dock påverkad av befintliga funktioner, främst E10, tullstation och närliggande Riksgränsen by. En exploatering innebär inte påtaglig skada om en genomtänkt gestaltning som tar hänsyn till den omgivande miljön används.

Upplevelsen av byggnaden och vilken uppmärksamhet den tar från sin miljö kan främst påverkas av skala och volym. För att undvika att den ska upplevas som påtaglig kan till exempel en visuell uppdelning av byggnadskroppen göras och att delarna sinsemellan vinklas. Bebyggelsen placeras och utformas med fördel så att hänsyn tas till att sådana ytor eller funktioner som kan upplevas störande i fjällmiljön (så som lastzoner, avfallshantering, ventilation m.m.) minimeras. Byggnaderna bör heller inte bli för höga, där det viktigaste för landskapsbilden är att bebyggelsen inte får upplevas högre än berget bakom. Tullstationens byggnader bör vara vägledande i bedömningen om volym och höjd. En något högre höjd kan motiveras förutsatt att den totala upplevelsen av bebyggelsen i relation till varandra inte påtagligt påverkas. Ljus- och skyltanordningar kan vara andra sätt att bidra till att skapa en mindre påtaglig upplevelse av bebyggelsen.

Placering och utformning behöver ta hänsyn till dels tillgängligheten av området men framförallt till den visuella kontakten med landskapet.

Fasadmaterial bör domineras av naturmaterial och byggnaderna kan ges en dov färgsättning i brunt eller grått med inslag av dova kulörer som falurött, fjällgrönt och mörkblått. Gärna matta kulörer med inslag av blankt med hänvisning till vattenspeglarna i omgivningen.

Då en detaljplans regleringar inte tillfyllest kan uppnå en genomtänkt gestaltning bör byggnadsantikvarisk kompetens nyttjas vid alla åtgärder om lov.

Vilken användning platsen ska komma att ha, har stor inverkan på vilka flöden som skapas och i vilken omfattning människor uppehåller sig på platsen. Det kan vara olämpligt med hänsyn till platsens känslighet att möjliggöra användningar som i högre utsträckning innebär stadigvarande vistelse eller som medför stor omgivningspåverkan.

8.1.4 EFFEKTER OCH KONSEKVENSER

Inga kulturlämningar bedöms påverkas fysiskt då inga markerade lämningar finns inom eller i direkt anslutning till planområdet. Den hårdgjorda ytan utökas men den fysiska påverkan på markytan bedöms inte heller stor då ytan redan är utjämnad och ianspråktagen av parkering och stora delar av den omgivande naturmarken är påverkad av denna samt E10 och tullstationen. Däremot påverkas rummet och den visuella kopplingen mellan bebyggelsen som utgör tullstationen och knallen (del av Bjørnfjellet) bakom den tänkta exploateringen. Denna påverkan kan minskas genom olika åtgärder.

Detaljplanen möjliggör handelsetablering, besöksanläggning med syfte att möjliggöra turismverksamhet och tillfällig vistelse som exempelvis personalbostäder. En etablering av handel bedöms inte leda till att människor rör sig från planområdet till omkringliggande natur, men innebär däremot visst trafikflöde. Besöksanläggning för turism skulle kunna bidra till en ökad rörelse från planområdet ut i närområdet men det bedöms inte som någon hög risk med hänsyn till platsens koppling till andra funktioner och utflyktsmål i närheten. Den omgivningspåverkan som personalbostäder medför bedöms framförallt utgöras av ökad trafik mellan Riksgränsen by och planområdet. I hög utsträckning bedöms besökande till området och tillfälligt boende att vistas inom planområdet och färdas längs E10 varför en risk för negativ inverkan på omgivande fjällmiljö inte bedöms betydande.

En bebyggelse som utformas med stor hänsyn till sin omgivande miljö och till kulturmiljöns värden bedöms kunna bidra till läsbarheten av den historiska miljön jämfört med en parkeringsyta. Planförslaget jämfört med nollalternativet bedöms därmed i liten mån kunna bidra positivt till kulturmiljön.

KUMULATIV SKADA, FÖLJDFÖRÄNDRINGAR OCH SYNERGIEFFEKTER

Detaljplanen kan endast reglera åtgärder inom planområdet. Att ett kluster av etableringar skulle uppstå till följd av den planerade exploateringen kan därmed inte hanteras inom ramen för den aktuella detaljplanen. Risken för det skulle uppstå kan därmed inte heller bedömas. Det behöver ske på ett mer övergripande plan för att ta hänsyn till platsens samlade funktioner och värden. Kommunen har bedömt att markens lämplighet för en handelsetablering (inklusive besöksanläggning) ska prövas på den tänkta placeringen trots att det inte särskilt pekats ut i översiktsplanen. Framtida åtgärder kan därmed prövas på liknande sätt om kommunen fortsatt bedömer det lämpligt.

9 SAMLAD BEDÖMNING

9.1 SAMMANFATTANDE MILJÖKONSEKVENSER

Detaljplanens genomförande innebär att en hårdgjord parkeringsyta som anses ianspråktagen i hög utsträckning kan bebyggas och inrymma funktioner för bland annat handel. Påverkan till följd av detta bedöms bli liten eller mycket liten då kulturmiljöns värden på den aktuella platsen bedöms låga till måttliga då de inte är präglande för utpekandet av riksintresset. Det största värdet ur ett riksintresseperspektiv ligger i det omgivande landskapet och genom en varsam utformning kan påverkan på landskapsbilden minimeras och risk för skada på riksintresset kulturmiljö undvikas. Planområdets storlek i förhållande till landskapet bedöms också utgöra grund för att påverkan är begränsad. De åtgärder som föreslås som skadeförebyggande bedöms tillräckliga för att säkerställa att riksintressets värden inte skadas på sådant sätt att läsbarheten av den historiska miljön försämras. Förändringen bedöms därmed inte innebära risk för påtaglig skada.

Tabell 2. Miljöbedömningen utgår från intressets värde och ingreppets omfattning.

Intressets värde (kulturmiljön)	Grad av konsekvens/ingreppets omfattning			
	Stor negativ konsekvens	Måttlig negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	Positiv konsekvens
Stort miljövärde	Stor negativ konsekvens	Stor negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	
Måttligt miljövärde	Stor negativ konsekvens	Måttlig negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	
Lågt miljövärde	Måttlig negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	Liten eller mycket liten negativ konsekvens	

Tabell 2. Sammanfattande miljöbedömning.

MILJÖASPEKT	NOLLALTERNATIV	PLANFÖRSLAGET
KULTURMILJÖ LÅGT MILJÖVÄRDE	<u>Ingreppets omfattning</u> Liten eller mycket liten negativ konsekvens	<u>Ingreppets omfattning</u> Måttlig negativ konsekvens
	<u>Grad av konsekvens</u> Liten eller mycket liten negativ konsekvens	<u>Grad av konsekvens</u> Liten negativ konsekvens

9.2 AVSTÄMNING MOT MILJÖMÅL

I avsnitt 4.1 *Miljömål* redovisades planen inverkan på miljömålen. Inget av miljömålen bedöms påverkas på ett betydande negativt sätt. Ett genomförande av detaljplanen bedöms heller inte medföra direkt positiv påverkan. Nedan följer en beskrivning av hur den planerade utvecklingen kan komma att påverka antagna miljömål där påverkan bedömts som obetydligt positiv eller negativ.

Miljömål	Beskrivning av inverkan
1 Begränsad klimatpåverkan	Obetydligt negativ inverkan till följd av alstrande av avfall som ska omhändertas vilket genererar ytterligare transporter. Att befintlig

	<p><i>"Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås."</i></p>	<p>infrastruktur kan nyttjas bidrar till begränsad klimatpåverkan.</p>
2	<p>Frisk luft</p> <p><i>"Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas."</i></p>	<p>Luftföroreningar kan utgöra ett problem i samband med stora trafikflöden där gaturummen är slutna på båda sidor. Detta innebär dåliga förutsättningar för utvädring och leder till att utsläppen stannar kvar lokalt. Förutsättningarna är goda för att luftföroreningar kan vädras ut naturligt och tillkommande trafik bedöms inte innebära att föroreningshalterna ökar på ett betydande sätt. Planens genomförande bedöms inte påverka möjligheterna att nå målet frisk luft.</p>
8	<p>Levande sjöar och vattendrag</p> <p><i>"Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas."</i></p>	<p>Obetydligt negativ inverkan till följd av användning och utsläpp av giftiga ämnen (från verksamhet och trafik).</p> <p>En utveckling enligt detaljplanen bedöms inte påverka huruvida MKN kan uppnås eller upprätthållas.</p>
14	<p>Storslagen fjällmiljö</p> <p><i>"Fjällen ska ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen ska bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar."</i></p>	<p>Fjällmiljön bedöms redan vara påverkad med hänsyn till befintlig infrastruktur, verksamheter och turismnäring i planområdet med omnejd. En medveten utformning med hänsyn till kultur- och naturvärden lokalt, bedöms innebära att den ytterligare påverkan som detaljplanen medför är marginell i sammanhanget.</p>
15	<p>God bebyggd miljö</p> <p><i>"Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas."</i></p>	<p>Lokaliseringen innebär att befintlig infrastruktur och ianspråktagen mark nyttjas för att bidra till en utveckling av bygden. Genom en väl avvägd gestaltning kan natur- och kulturvärden värnas och en god bebyggd miljö eftersträvas. Detaljplanen bedöms som helhet innebära en obetydligt positiv eller negativ inverkan på miljömålet.</p>
16	<p>Ett rikt växt- och djurliv</p> <p><i>"Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner"</i></p>	<p>Idag består området generellt av natur av trivial karaktär och besitter låga naturvärden. De högsta värdena finns i och kring vattensamlingen i fastighetens östra delar. Liknande miljöer finns i större skala och av högre värde i landskapet runtom det aktuella planområdet. I omgivningen finns alpin</p>

och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktig livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd."

naturmark som utgörs av kalvfjäll med berg i dagen och med hedvegetation, videbuskage och enstaka fjällbjörkar.

De värden (ytor) för växt- och djurlivet som bedöms finnas inom fastigheten undantas från exploateringen. Utvecklingen bedöms därmed innebära en obetydligt negativ inverkan för möjligheterna att nå målet.